

İşçi Ölümünün “Kazası” Olmaz

Gün geçmiyor ki televizyon kanallarında izleyenleri hayret ve dehşete düşüren bir iş kazası görüntüsü yayınlanmasın. Ülkemizde iş kazaları nedeniyle ölen yurttaşlarımızın sayısı her geçen yıl artmaktadır. İstatistikler birbirini kovalayan iş kazası haberlerinin ardında yatan genel tabloyu tüm açıklığı ile ortaya koymaktadır.

On yıllık AKP iktidarında yaklaşık 11 bin işçi iş kazalarında hayatını kaybetmiştir. Yani her yıl yaklaşık 1.100 işçi... Her gün ortalama dört işçi iş kazaları nedeniyle yaşamını yitirirken, altı işçi de iş göremez hale gelmektedir. Bu sayılar yalnızca resmi kayıtlara geçenleri göstermektedir. Sosyal Güvenlik Kurumu (SGK) verileri yalnızca 10 milyon sigortalı işçiyi kapsamaktadır. Buna karşılık toplam istihdam yaklaşık 24 milyondur. Sigortasız çalışan kesimde daha da fazla iş kazası olmaktadır. Gerçek kaza ve ölüm sayısı resmi istatistiklerde görülenin çok üzerindedir.

İş kazası, meslek hastalıkları, iş kazası sonucu ölüm, malullük, iş kazası ve meslek hastalığı sonucu geçici iş göremezlik sürekli artmaktadır. İş kazası sonucu malul kalanların sayısı 2003 yılında 1.452 iken bu sayı 2011 yılında 2.086'ya yükselmiştir. 2003 yılında 860 işçi iş kazalarında hayatını kaybetmişken, bu sayı 2011 yılında ikiye katlanarak 1.563 olmuştur.

Bu acı ve ürkütücü tablo ‘cihan devleti’, ‘görülmemiş kalkınma’, ‘ileri demokrasi’ yakıştırmalarının gerçek ve karanlık yüzünü tüm çıplaklığı ile açığa çıkarmaktadır. Oysa gelişmiş ülkelerde alınan etkin önlemler sonucu ölümlü iş kazası sayısı her geçen yıl biraz daha azalmıştır. Örneğin 2010 yılında nüfusu 83 milyon olan Almanya’da ölümlü iş kazası sayısı 519 ve nüfusu 64 milyon olan İngiltere’de 489’dur. 17 milyon kişinin yaşadığı Hollanda’da ise 106 dolayındadır. Türkiye, on yıllık AKP Hükümeti döneminde gerçekleşen iş kazaları ile Avrupada birinci, Dünyada ise üçüncü sırada yer almaktadır. Türkiye ölümlü kaza sıklığı açısından, 15 Avrupa Birliği

ülkesinin ortalamasının 7 katından daha yüksek bir değere sahiptir.

Bir Can, Binbir Emek

Yapılan bilimsel çalışmalar, iş kazalarını önlemek için alınacak tedbirlerin maliyetinin, iş kazalarının yol açtığı maliyetlerden çok daha düşük olduğunu ortaya koymaktadır. Gerçek böyle olmakla birlikte birçok işveren iş sağlığı ve güvenliği tedbirlerini ‘gereksiz masraf’ olarak görmektedir. Oysa iş kazaları başta tazminat ödemeleri gibi doğrudan ve işgücü kaybı, üretim kaybı ve siparişlerin zamanında karşılanamamasından doğan kayıplar gibi dolaylı maliyetlere yol açmaktadır. İş kazaları işçi, ailesi ve işveren dışında ulusal ekonomiye de büyük zarar vermektedir. Ülkemizde iş kazaları nedeni ile kaybedilen toplam işgünü sayısı 2010 yılında tam 1.500.000 olmuştur. İş kazaları ve meslek hastalıklarının Türkiye ekonomisine maliyeti 2011 yılı için yaklaşık 50 milyar TL civarındadır. Bu değer 2011 yılında başlangıç ödeneği 45,6 milyar TL olan milli eğitim bütçesinin üzerindedir.

On yıllık AKP iktidarında yaklaşık 11 bin işçi iş kazalarında hayatını kaybetmiştir. Bu her yıl yaklaşık 1.100 işçi demektir. Her gün ortalama dört işçi iş kazaları nedeniyle yaşamını yitirirken, altı işçi de iş göremez hale gelmektedir.

İşçi Kanı, Kazanç ile Yunulmaz

Türkiye’de en fazla işçi ölümü ve iş kazalarının üçte biri inşaat sektöründe meydana gelmektedir. Tüm iş kazalarının yüzde 1,6’sı ölümle sonuçlanırken inşaat sektöründeki iş kazalarının yüzde 4,7’si ölümle sonuçlanmaktadır. İnşaat sektörünü taşımacılık, madencilik ve metal sektörleri takip etmektedir.

Ülkemizde iş kazalarının tırmanmasının ardındaki temel neden öncelikle bu sektörlerde kurlsız, güvencesiz, sendikası

Bilim Yönetim ve Kültür Platformu
Sendikalardan ve STK’lardan Sorumlu Genel Başkan Yardımcılığı

ve kayıtsız çalışma biçimlerinin son on yılda hızla yaygınlaşmış olmasıdır. Bu tür çalışma ortamlarında işçi sağlığı ve iş güvenliği kuralları da hiçe sayılmaktadır.

Tuzla tersanelerinde, madenlerde, inşaat sektörü ve özellikle HES inşaatlarındaki ölümlü iş kazalarının arkasında esnekleşme olgusu ve özellikle taşeronlaşma yatmaktadır. Araştırmalar, taşeronlaşma ile ölümlü iş kazalarının adım adım birlikte gittiğini göstermektedir. Yasalara göre işverenler asıl işlerinin dışındaki bazı işleri, alt işverene yani taşeronla devredebilmektedir. Bunun yanı sıra bazı işverenler, işgücü maliyetlerini düşürebilmek için danişıklı olarak asıl işi de bölerek taşeronlara vermektedir. Örneğin Tuzla tersanelerinde üretimin yüzde 90'ı taşeronlar eliyle yapılmaktadır.

Ülkemizde iş kazalarının tırmanmasının ardındaki temel neden kuralsız, güvencesiz, sendikasız ve kayıtsız çalışma biçimlerinin son on yılda hızla yaygınlaşmış olmasıdır.

Bu tür taşeronların önemli bir kısmı iş ekipmanı bulunmayan, hatta işyeri adresi olarak evini gösteren işçi komisyoncuları olabilmektedir. Ana işverenden iş almak için fiyatları düşüren taşeron şirketler, kar etmenin yolunu işgücü maliyetlerini düşürmekte bulmaktadır. Bu durum işçiler için, uzun çalışma saatleri, düşük ücretler, kuralsızlık, güvencesizlik, sendikasızlık, kayıt dışılık demektir. Böyle bir çalışma ortamının sonucu ise aslında kolaylıkla önlenebilecek olan iş kazalarında yaşanan ölümlerdir.

Üretim sürecinin ilk halkasında, Tuzla örneğinde olduğu gibi büyük işverenler, Esenyurt AVM inşaatı örneğinde olduğu gibi çok uluslu şirketler ve Erzurum Aşkale göletinde boğulan işçilerde olduğu gibi kamu işvereni varken, son halkasında kuralsızlık, güvencesizlik, sendikasızlık taşeronluk ve iş kazalarında yitip giden canlar bulunmaktadır. Aynı kuralsızlık, güvencesizlik, sendikasızlık ve artan iş kazaları fason üretimde, mevsimlik istihdamda, kısmi çalışmada ve geçici işçilikte de karşımıza çıkmaktadır.

İş kazalarının tam dörtte üçü, yüz kişiden az işçi çalıştıran küçük ve orta çaplı işyerlerinde meydana gelmektedir. Küçük işletmelerin bazıları doğrudan piyasaya bazıları bir ana firmaya mal ve hizmet üretmektedir. Hangi türde olursa olsun küçük ve orta çaplı işletmeler büyük ölçekli firmalara kıyasla daha fazla iç ve dış rekabet baskısı altında faaliyet göstermektedir. Bu grupta yer alan işverenlerin işçi sağlığı ve güvenliği maliyetlerini fiyatlara ekleyerek tüketicilere veya müşteriye yansıtmaları pek kolay değildir. Bu nedenle küçük işletmeler işçi sağlığı ve güvenliği önlemlerini kaçınılması gereken maliyetler olarak görmektedir. Kaldı ki mevcut yasalar da buna izin vermektedir. Örneğin "İş Sağlığı ve Güvenliği Hizmetleri Yönetmeliği", en az elli işçi çalıştırılan işyerlerinde "İş Sağlığı ve Güvenliği Kurulu" oluşturulmasını öngörmektedir. Şayet bu mümkün değilse ortak sağlık ve güvenlik birimlerinden hizmet alınması üzerinde durulmaktadır. Türkiye'de toplam 1.325.749 işletme vardır. Oysa elliden fazla işçi çalıştıran işletme sayısı 25.346'dır ve bu işletmeler toplam işletmelerin ancak yüzde 1,91'ini kapsamaktadır. Geri kalan büyük çoğunluk yani işletmelerin yüzde 98'i bu düzenlemenin dışında bırakılmaktadır. Türkiye'de iş kazalarının büyük çoğunluğu işçi sağlığı ve güvenliğinin maliyet ve kar hesabına terk edildiği bu kapsam dışı işletmelerde meydana gelmektedir.

Ancak bu veriler bizi büyük işletmelerde iş kazaları yaşanmadığı sonucuna götürmemelidir. İş kazaları büyük çaplı işletmelerde de sıklıkla görülmektedir. Bu nedenle iş kazalarını azaltmak için küçük işletmeler kadar büyük işletmeleri de hedefleyen bir *Ulusal İş güvenliği Stratejisi*'nin geliştirilmesi kaçınılmazdır.

Yasalar Çalışandan Değil Kar Hırsından Yana

İşçilerinin sağlık ve güvenliği devletin etkin bir şekilde belirlediği özel yasalar ile korunmalıdır. AKP iktidarında, bu konuya ilişkin özel bir yasa henüz çıkarılmadığı gibi işçi sağlığı ve güvenliği açısından tartışmasız bir geriye gidiş söz konusudur. Gerek iş kanunundaki düzenlemeler, gerekse çıkarılan çeşitli yasalar aracılığıyla işgücü piyasası

Bilim Yönetim ve Kültür Platformu
Sendikalardan ve STK'lardan Sorumlu Genel Başkan Yardımcılığı

sınırsızca esnekleştirilmiştir. Taşeronlaştırma aşırı boyutlara ulaşmıştır. En önemlisi de iş denetimi ortadan kaldırılmıştır.

Hükümet uygulamaları iş sağlığı ve güvenliğinin fiilen uygulanamaz hale gelmesine neden olmaktadır. İşçi sağlığı ve güvenliği tüzüğü yürürlükten kaldırılmıştır. Eski tüzüğün yerine koyulan yönetmeliklerde ise asıl amaç, işçinin değil işletmelerin korunması olmuştur. İşyeri hekimliği ve iş güvenliğine yönelik mühendislerin görevleri ticarileştirilmiş, piyasalaştırılmış, bu tür görevlilerin mesleki bağımsızlığı yok edilmiştir.

Çalışma hayatında esnekliğin, güvencesizliğin ve kuralsızlığın yarattığı bilanço ortadadır. AKP hükümeti, işçi sağlığı ve iş güvenliğine ilişkin mevzuatı büsbütün etkisiz kılmak için gerek doğrudan gerekse “torba yasalar” aracılığıyla yeni düzenlemeler getirmiştir. Örneğin, İş Yasasının 78. maddesinde işyerlerinin kurulması aşamasında, işyeri koşullarının iş sağlığı ve güvenliği önlemlerine uygun olmasını teşvik eden uygulama, önce 2008 yılında 5763 sayılı, “Torba Yasa” ile değiştirilmiş ve bir yıl sonra “İşletme Belgesi Alınması Hakkında Yönetmelik” ile de ortadan kaldırılmıştır. Böylece elliden az işçi çalıştıran işyerlerinin işletme belgesi alması zorunluluğu artık bulunmamaktadır.

Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı’nın işyerlerine yönelik denetimi ve yol göstericiliğine son verilmiştir. Ayrıca ellinin üzerinde işçi çalıştıran işverenlerin işyerlerini küçük parçalara ayırarak yükümlülüklerinden kaçmalarına göz yuman bir düzenleme getirilmiştir. Yönetmelikler hazırlanırken sendikaların ve ilgili meslek odalarının görüşleri dikkate alınmamıştır. Bu yönetmeliklerle işçi sağlığı ve iş güvenliği hizmetleri tamamen piyasanın insafına terkedilmiştir.

Emek de Can da Ucuz değil...

AKP Hükümeti nihayet TBMM’ye bir yasa sunmuştur. Ne var ki tasarı, işçi sağlığı ve iş güvenliği ile çalışma ortamını iyileştirecek değişiklikler getirmemektedir. Taslakta, işyeri hekimleri ve iş güvenliği mühendislerinin mesleki bağımsızlıkları

kaldırılmakta ve mühendisler işyerine bağımlı hale getirilmektedir. Taslak iş sağlığı ve güvenliğinden sorumlu işçi temsilcisinin işveren tarafından atanmasını öngörmektedir. Sendikalı işyerlerinde bile sendikaların iç denetimleri ortadan kaldırılmaktadır. Asıl işlerde bile taşeronlaşma anlayışına uygun düzenlemeler getirilmektedir. Kanun taslağı, iş sağlığı ve güvenliğini daha fazla piyasa koşullarına terk etmekte ve iş güvenliği konusundaki kurumsal denetim ve eğitimi büsbütün önemsizleştirmektedir. Çünkü hazırlanan taslakta iş sağlığı ve güvenliği konusu insan odaklı değil, bir maliyet unsuru olarak ele alınmaktadır.

Öte yandan AKP, 2012 yılında çalışma yaşamının daha da kuralsızlaştırılmasına yol açacak başka yasal değişiklikler yapacağını ilan etmiştir. Buna göre sınırlı süreli iş sözleşmelerinin tekrarlanma olanağı sağlanmaktadır. Alt işveren uygulamasına ilişkin kısıtlamalar hafifletilmektedir. İş paylaşımı, esnek zamanlı, evden ve uzaktan çalışma gibi esnek çalışma biçimleri yapılacak düzenlemelerle yasallaştırılacaktır. Özel istihdam bürolarının geçici iş ilişkisi kurabilmelerine yönelik yasal düzenleme yapılacaktır. Asgari ücretin belirlenmesinde uygulanmakta olan yaş farklılaşması yeniden düzenlenecektir. Yapılacağı ilan edilen bu düzenlemelerin her biri daha kötü ve daha kuralsız çalışma koşulları, dolayısıyla daha fazla iş kazası anlamına gelmektedir.

AKP’nin TBMM’ye sunduğu yasa tasarısı işçi sağlığı ve iş güvenliği ile çalışma ortamını iyileştirecek değişiklikler getirmemekte, iş sağlığı ve güvenliğini daha fazla piyasa koşullarına terk etmektedir.

Denetim ile Hayatlar Kararmayacak

Uluslararası Çalışma Örgütü sanayileşmiş ülkelerde her on bin işçi başına bir iş sağlığı güvenliği müfettişi düşmesi gerektiğini öngörmektedir. Orta ve Doğu Avrupa ülkeleri için bu sayı 20 bin olarak önerilmiştir. Türkiye’de 2011 yılı verileriyle toplam 463 iş müfettişi işçi sağlığı ve iş güvenliği alanında görev yapmaktadır. Ülkemizde yaklaşık 40 bin ücretli başına bir iş müfettişi düşmektedir.

Oysa ücretli başına düşen iş müfettişi sayısı Almanya'da 10 bin, İspanya'da ise 12 bindir. Türkiye iş müfettişi sayısı açısından az gelişmiş ülkeler arasında yer almaktadır.

Ülkemizde iş sağlığı ve güvenliği önlemleri ve denetimleri uygulayan sanayi işletmelerinin oranı yüzde ikiyi dahi bulmamaktadır. Çalışma yaşamıyla ilgili mevzuat, başlıca "sanayi ve ticaret" işlerini kapsamakla sınırlandırılmıştır. Tarım sektörünün tamamı, hizmet sektörünün bir bölümü ile KOBİ'lerin çok büyük bir bölümü kapsam dışında bırakılmaktadır.

CHP Çalışanın Yanında: Odağında İnsan olan Siyaset

CHP iş kazaları konusunu Uluslararası Çalışma Örgütü ve Dünya Sağlık Örgütü'nün getirdiği yaklaşım çerçevesinde ele almaktadır. Hedef bütün çalışanların sağlık ve güvenliklerinin korunması olmalıdır. Oysa ülkemizde yasalar ve mevzuat yalnızca işçilerin sağlık ve güvenliklerini hedeflemekte, memurları, esnafı ve ev çalışanlarını bu tür bir koruma alanı dışında bırakmaktadır. Ayrıca çalışanların sadece fiziksel değil ruhsal ve sosyal olarak iyileştirilmeleri de hedeflenmelidir.

İşçi sağlığı ve güvenliği söz konusu olduğunda çalışanların çalışma yaşamı kadar yaşam koşullarının iyileştirilmesi üzerinde de durulmalıdır. İşçinin çalışma yaşamı onun işyeri dışındaki yaşamını etkileyeceği gibi dışarıdaki yaşamı da onun işyerindeki yaşamını etkileyecektir.

CHP, tüm çalışanların, çağdaş sosyal demokrasi ilkeleri doğrultusunda sağlık ve güvenliklerinin sağlanması ve güçlendirilmesini hedeflemektedir. CHP, iş kazalarını engellemek amacıyla denetim ve yaptırımların artırılması için mücadele vermektedir. Bu amaçla, işçi sağlığı, meslek hastalığı ve iş güvenliğine ilişkin mevzuat, teknolojide ve kullanılan girdilerde meydana gelen gelişmeler göz önüne alınarak gözden geçirilecek ve her bakımdan çağdaşlaştırılacaktır.

İş kazaları ülke ekonomisinin üretken kapasitesini olumsuz yönde etkilerken, ulusal kaynakların da azalmasına yol açmaktadır. CHP, özendirici ve caydırıcı önlemleri bütünleştiren etkin bir denetim sistemi kuracaktır. İşyeri denetimi kadar iş güvenliği konusunda çalışanların eğitimine öncelik verecektir. Böylelikle ülkenin sahip olduğu ekonomik kaynaklardan en üst düzeyde yararlanmak mümkün olacaktır.

CHP üretim odaklı bir ekonomik büyüme modeli önermektedir. CHP için öncelik ekonomimizin hızla yenilikçi, yüksek teknoloji kullanan ve yüksek katma değer üreten bir sisteme dönüşmesidir.

Artan iş kazaları AKP'nin rant odaklı ekonomik büyüme anlayışının kaçınılmaz bir sonucudur. Buna karşılık CHP üretim odaklı bir ekonomik büyüme modeli önermektedir. AKP'nin ekonomik modeli ülkemizi dünyanın ucuz emek ülkelerinden biri haline getirmektedir. CHP için öncelik ekonomimizin hızla yenilikçi, yüksek teknoloji kullanan ve yüksek katma değer üreten bir sisteme dönüşmesidir. Bu nedenle eğitime öncelik verilmeli ve boğaz tokluğuna çalıştırılan insanlar yerine ülkemizin en gelişmiş ülkelerle yarışmasını sağlayacak yüksek vasıflı bir işgücü oluşturulmalıdır. CHP'nin hedefi Türkiye'nin en kısa zamanda bilgi yoğun sektörlerde çalışan ve her türlü güvencesi sağlanmış bir işgücüne kavuşturulmasıdır.

İş kazaları sadece işçiyi değil, aynı zamanda işçinin ailesini, yakınlarını ve toplumun diğer tüm kesimlerini derinden etkilemektedir. CHP için yaşam hakkı, en temel insan hakkıdır. İş kazalarında önce düşünülmesi gereken insan hayatının hesaplanamaz değeridir. Hiçbir maliyet insan hayatının sahip olduğu değer üzerinde değildir. İş kazalarına karşı alınacak önlemlerin özünde bu bakış açısı yer almalıdır.

Bilim Yönetim ve Kültür Platformu
Sendikalardan ve STK'lardan Sorumlu Genel Başkan Yardımcılığı